

Ristenrauna Maggan puhe tilaisuudessa:

Vuoden muistiteko-palkinnon luovutustilaisuus 7.10.2016, Helsingissä, Helsingin yliopistolla

Buore beaivvi buohkaidde ja earenomaš olu giitu dán mearkašahti dovttásdusbalkášumi ovttas. SámiSoster searváí lea stuora gudni oaččut dan.

Oikein paljon kiitoksia tästä merkittävästä tunnustuspalkinnosta. Tämä on suuri kunnia ja otamme palkinnon nöyryyden mielin vastaan. Koen, että se on tunnustus paitsi työlle, mitä olemme tehneet, se myös kiinnittää huomion saamelaisen muistisairaiden oman kielen ja kulttuurin merkitykseen auttamis- ja hoitotyössä.

Saamelaiset on Suomen ja EU:n ainoa alkuperäiskansa, joka asuu neljän valtion alueella, jolla on oma kieli ja kulttuuri sekä yhteinen historia. Suomen perustuslain mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (PL 17.3 §) sekä kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto (PL 121.4) kotiseutualueellaan sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten kielellisiä oikeuksia on vahvistettu saamen kielilailla (1086/2003), jonka tavoitteena on yhdessä Suomen perustuslain 17 § 3 momentin kanssa turvata saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Saamen kielilaissa säädetään toisaalta saamelaisen oikeudesta käyttää omaa kieltään viranomaisessa ja toisaalta julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia (1 §). Saamen kielilain säännöksiä on noudatettava sovellettaessa lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) ja lakia potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992).

Paitsi lainsäädännön velvoitteet, jotka edellyttävät palvelujen järjestämistä, merkittävää on saamelaisten palvelujen käyttäjien tarve omakielisiin ja –kulttuurisiin palveluihin, ja ne korostuvat erityisesti sosiaali- ja terveystalveissa, joissa käsiteltävät asiat ovat hyvin henkilökohtaisia ja vaikeasti kommunikaitavia.

Hoitotilanteessa kielen merkitys on suuri. Äidinkieli on tunteiden kieli. Se on kieli, jonka avulla henkilö ensimmäiseksi oppii ilmaisemaan itseään ja tunteitaan. Äidinkielellä on suuri merkitys hoidon laatuun. Mitä sairaampi potilas on sitä suurempi merkitys äidinkielellä voidaan katsoa olevan.”

Saamelaisten muistisairaiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin selvittämisessä ja tukemisessä korostuukin oma kieli ja oma kulttuuri. ”On turvallista puhua vaikeistakin asioista, kun tietää tulevaisuuden ymmärrettäväksi oikein ”, kertoo saamelainen vanhus. Ei riitä, että saamelainen ymmärtää, mitä hänelle sanotaan vaan ensin hänen on kyettävä ymmärrettävästi kertomaan, mikä mieltä painaa, miltä tuntuu.

Saamenkielisistä saamelaisista pääosa on oppinut suomen kielen vasta toisena tai kolmantena kielenä, joten iän karttuessa ja etenkin muistisairaalla ihmisellä, ensimmäisenä opittu saamenkieli vahvimpana kielenä jää useimmiten ainoaksi kieleksi. Oman kielen tärkeys korostuu, paitsi ihmisten välisessä kommunikoinnissa, myös kaikessa toiminnassa, joissa toiminta perustuu kommunikointiin.

Ihminen on kokonaisuus ja kielen lisäksi muistisairaana arjessa korostuu oma kulttuuri. Elämä kulkee paljolti luonnon ja vuodenaikojen kiertokulun mukaan ja ne rytmittävät erityisesti saamelaisten perinteisten elinkeinojen konkreettista toimintaa, koko elämää ja käyttäytymistä, muistisairaanaakin, koska ne ovat aina, jo lapsesta asti rytmittäneet elämää.

Vaikka muistisairaus on jo edennytkin, luonto itsessään, sen kaikki eri elementit, äänet, tuoksut, säätila, kasvit, vesi jne. ovat voimavaroja arjessa. Samoin myös eläimet, erityisesti porot ja porokoira, joka onkin osoittautunut aktivoivaksi välineeksi, koska koira on aina ollut poronhoidossa apulainen ja siitä on täytynyt aina pitää erityisen hyvää huolta.

Minua on hämmästyttänyt, miten se kulttuurinen vuosikello onkin läsnä ja muistisairas ihminen tietää, millaiset työt juuri nyt ovat tärkeitä esim. porotöissä, vaikkei niitä kerrottaisikaan hänelle.

Näiden vuosien aikana meille on karttunut viisautta ja kokemusta saamelaisten muistisairaiden ja heidän läheistensä arjesta ja tuen tarpeista. Kulttuurisensitiivisiä, toimivia tukimuotoja ja palveluja on kehitettävä paitsi saamelaisten kotiseutualueella, myös laajemmin Suomessa, koska saamelaisista jo yli puolet asuu saamelaisalueen ulkopuolella mm. täällä pääkaupunkialueella on noin 1000 saamelaista.

Joten, missä päin tahansa Suomessa, asiakkaaksi voi tulla yksinomaan saamea puhuva muistisairas ja tuolloin pitäisi olla jo valmiiksi pohdittuna, miten tutkimuksissa edetään ja miten hänen tukemisensa voidaan järjestää parhaalla mahdollisella tavalla.

Kehittämistyön etenemiseksi tarvitaan laajasti yhteistyötä, koulutusta, tutkimusta mm. oman kulttuurin ja kielen yhteydestä muistisairaana hyvinvoinnissa sekä palvelujen kehittämistä.

Haastankin teidän mukaan tähän työhön ja erityisesti Suomen Muistiasiantuntijat, teitä tarvitaan tässä työssä.

Vielä kerran oikein sydämelliset kiitokset Vuoden Muistiteko- tunnustuspalkinnosta. Olu giitu.